

En gruppe nyredolke fra Randers-egnen

Af Niels-Knud Liebgott

I løbet af 1200-årene finder dolken - vel det ældste af alle forsvars- og angrebsvåben - omsider sin plads i den militære udrustning. De forbedrede ringbrynjer og pladerustninger gjorde fjenden stadig mere usårlig, men det korte stødvåben med den spidse, stive od kunne altid finde vej gennem selv det bedste harnisk og give modstanderen nådestødet, - heraf »*misericordia*«, som ofte anvendt benævnelse for dolken.

På 1300-1400-årenes billedfremstillinger af krigsmænd finder vi da næsten altid dolken gengivet ved bærerens højre side som et modstykke til sværdet ved venstre hofte. Sådan er Valdemar Atterdag vist i et kalkmaleri fra tiden kort efter 1375 i Næstved Sct. Peders kirke (fig. 1). Dolken ved hans højre side tilhører den af middelalderens mange dolktyper, som vandt størst udbredelse herhjemme og i de øvrige nordiske lande: *nyredolken*. Dette navn har dolktypen fået p.g.a. de små halvkugleformede fremspring, som kan have en vis lighed med den menneskelige nyre, på fæstet lige over klingens. De mere uforblommede franske og engelske betegnelser: *dague à cuilettes* og *ballock knife* viser imidlertid, at dolkenes morfologi almindeligvis sættes i forbindelse med en helt anden legemsdel. Denne frivolitet gav sig jo iøvrigt til kende i 1300-årenes mandsdragt med de stramtsiddende hoser og koften, som knapt dækkede hofterne. I denne sammenhæng fandt nyredolken tillige sin plads som civil våben. I det løstsiddende bælte hang den midt under bugen som et kombineret

fallos- og værdighedssymbol (jfr. fig. 2).

Det vil dog være urigtigt at opfatte nyredolken som blot dragttilbehør eller ren og skær symbolik. Der er i langt de fleste tilfælde tale om regulære våben. I Nordtyskland og hos os forekommer nyredolken næsten udelukkende med enægget klinge, og man anser almindeligvis dette som et udtryk for, at dolken har udviklet sig af dagligdagsredskabet, *kniven*, - ja, at nyredolken i civil tjeneste endog har kunnet anvendes til bordbrug. (1) Det skal ikke udelukkes, at dette kan have været tilfældet, men blandt de mere end 100 danske nyredolke, som forfatteren har haft lejlighed til at undersøge, har kun en enkelt været udstyret med en klinge, som var velegnet til at skære med. De øvrige har ganske vist en skarp klinge, men klingeryggen er normalt meget fortykket. Afgørende er det dog, at spidsen af bladet har form næsten som en ligesidet trekant. Sådanne klinger er beregnet til stød - enten i selvforsvar eller evt. til jagtbrug.

Dolkfæsternes udformning varierer meget. Fællestrekket er den nyreformede afslutning ved klingens, men iøvrigt har valg af materiale og udsmykning været afhængig af håndværkerens kunnen samt ejermandens smag og pengepung. På de simpleste dolke er fæstet tildannet af en dyrekogle, men iøvrigt ser det ud som om, at rodtræ har været det foretrukne materiale. Rodtræ kan forekomme alene, men hyppigere i forbindelse med messingbeslag eller bronze-

Fig. 1. Kong Valdemar IV Atterdag. Kalkmaleri i Næstved Sct. Peders kirke. Kongens dragt består af en kjortel, som dækker pladerustningen. Ved venstre side bærer han sværdet, ved højre en nyredolk. (Nationalmuseet fot.)

støbte komponenter - i få tilfælde med dele af ædelt metal.

På grundlag af klingens og fæstets form og forarbejdning sammenstillet med afbildninger som f.eks. bogminiaturer, graverede messinggravplader m.v. har man forsøgt at skabe system, ikke blot i de mange forskellige dolktyper, men også - hvad der her har særlig interesse - i de forskellige udgaver af nyredolken. De to vigtigste afhandlinger om emnet af henholdsvis amerikaneren Bashford Dean (2) og englænderen Sir Francis Laking (3) rummer således grupperinger af franske, flamske og engelske dolktyper, men berører knapt nok nyredolke, som må antages at være af tysk-skandinavisk oprindelse. Som militærhistorikere åbenbart har for vane, har de to nævnte forfattere i overvejende grad hentet deres materiale fra private og offentlige samlinger, som i alt væsentligt består af »recente« våben, som altid har været i en våbensamling. Denne type samlinger vil altid være præget af skævheder, bl.a. vil pragtvåbne have en tendens til at dominere. Langt alvorligere er imidlertid den metodiske uforsigtighed, hvormed denne type samlinger benyttes i videnskabeligt øjemed. De enkelte stykkers historie er ofte slet belyst, og provenienstilskrivninger foretages af og til på grundlag af dolkens seneste opholdssted i en kollektion uden hensyntagen til, at den forinden kan være erhvervet på en auktion i den internationale våbenhandel.

Interessen for at benytte det arkæologiske materiale - altså de jordfundne middelaldervåben - har af en eller anden grund været temmelig behersket. Herhjemme betegnede Ada Bruhn Hoffmeyers afhandlinger nærmest et nybrud, som dog kun i meget beskedent omfang er fulgt op (4). Fra sidstnævnte forfatters hånd foreligger bl.a. et par afhandlinger om dolke, som dog i deres udgangspunkt er for indsnævrede til at give en udtømmende behandling af emnet (5). Senest har den tyske konservator Konrad

Ullmann i en artikel om jordfundne nyredolke fra Lübeck og Hamburg klart demonstreret, hvilke muligheder der ligger i arbejdet med det arkæologiske fundmateriale (6). Ullmann har således bl.a. med stor sandsynlighed vist, at der et sted i det »hansische Kernraum« er blevet fremstillet en type nyredolke, som ellers hidtil har været anset for flamske. Des-

Fig. 2. Til den civile dragt blev nyredolken ofte båret i et løsthængende bælte under bugen. Den ene af De Hellige Tre Konger er her vist som en rigtig modelaps fra tiden omkring 1465. Kalkmaleri i Christian I's kapel, Roskilde domkirke. (Nationalmuseet fot.)

Fig. 3. Katalognumrene 1-8. (Lennart Larsen fot.)

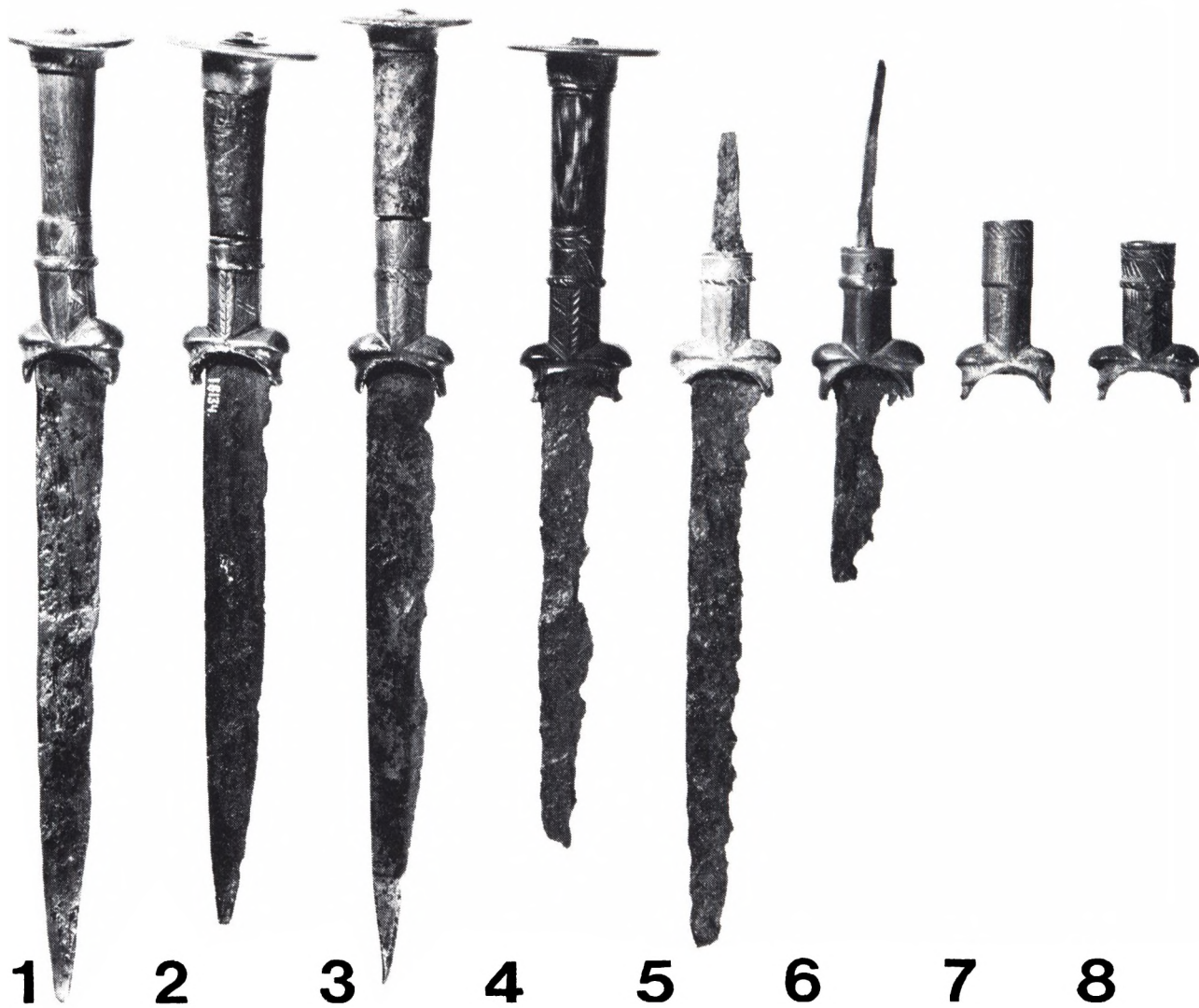

Fig. 4. Den nu forsvundne nyredolk fra Ulstrup by i Sønder Vinge sogn, kat.nr. 9. (Nationalmuseet fot. 1942)

Fig. 6. Nyredolk fra 1400-årene, her som et jagtsæt med lille ekstrakniv. Fæstet er helt af (rod-)træ, og hviler på en krummet parérplade af messing. Jordfund fra Varde. (Nationalmuseet inv.nr. D5885. Lennart Larsen fot.)

uden er det lykkedes at sætte enkelte dolktyper i forbindelse med benævnelser, som forekommer i senmiddelalderlige, skriftlige kilder.

Det danske fundmateriale har ved en foreløbig behandling vist sig at rumme fuldt ud ligeså mange muligheder som det nordtyske. Mange af de danske, jordfundne nyredolke er ganske vist løsfund og som sådan ikke mulige at datere ud fra fundomstændighederne. Til gengæld er materialet så omfattende - der er katalogiseret mere end 100 nyredolke i danske

Fig. 5. Det bronzestøbte »nyreparti« fra en dolk, fundet i Knudstrup by, Granslev sogn, kat.nr. 10. (Lennart Larsen fot.)

museer, hvoraf ca. 80 beror i Nationalmuseet - at det i sig selv tillader en systematisk bearbejdelse. Til et af de mere interessante resultater hører afgrænsningen af en lille gruppe ensartede nyredolke, som det hidtil ikke er lykkedes at finde paralleller til udenfor landets grænser. Det drejer sig om ialt 10 stykker, hvoraf de 5 kun er bevaret i mere eller mindre fragmentarisk form (jfr. fig. 3-5). På 7 af dem er så meget af klingens bevaret, at det ses, at der i alle tilfælde har været tale om énæggede dolkklinger. I 3 tilfælde (kat. nr. 1,2 og 3) er klingerne bevaret i deres helhed. De varierer i længden fra 17 cm til 19,5 cm, men har alle samme bredde, omkring 2 cm. Alle har de bred klingeryg og fortykket, tresidet spids. Det er altså stødklinger, og våbnene har, som det senere skal vises, antagelig været beregnet til jagtbrug. Selvom klingerne typologisk hører sammen, er de af forskellig kvalitet. Hos kat. nr. 1 er klingens i en

fremragende bevaringstilstand, men samtidig et så ringe smedeteknisk arbejde, at man knapt skulle tro, den var fremstillet af en fagmand. Anderledes forholdet det sig med klingerne kat. nr. 2 og 3. Sidstnævnte har da også som den eneste af de ialt 7 klinger og klingefragmenter et smedestempel. Det er med andre ord ikke i dette tilfælde klingerne, som bringer de 10 nyredolke i samme gruppe, men derimod fæstets udformning.

På sædvanlig vis fortsætter klingen som en smalt udhamret tunge (angel), der danner basis for fæstets eller håndgrebets fastgørelse. På disse dolke består fæstet af tre dele. Øverst en skiveagtig bronzeknap med en diameter på ca. 4,5 cm, støbt i ét med en lille rørformet del på undersiden, som griber ned om fæstet. Bronzeknappen er på oversiden forsynet med ciseleringer, der i et stjernelignende ornament stråler ud fra knappens centrum. Også den lille rørformede del på knappens underside kan have ciseleringer i form af en art stiliseret palmetbort. (Kat. nr. 1, 3 og 4). Klingens angel er ført igennem et hul i knappens midte og til fastgørelsen fladt udhamret som en nitte. I to tilfælde (kat. nr. 2 og 4) er der lagt en lille kvadratisk messingskive som underlag for »nitten«. Fæstets midterste del består af et let konisk, i snit cirkulært træstykke. På kat. nr. 2, 3 og 9 er der anvendt et stykke lyst rodtræ, medens trægrebet på kat. nr. 1 og 4 er en moderne rekonstruktion. I tre tilfælde (kat. nr. 7, 8 og 10) er fæstets nederste del det eneste, der er bevaret af dolken. En rørformet dölle, varierende i længden fra 3,7 cm til 4,7 cm, danner her overgangen til de små flade bronze-»nyrer«, der igen er støbt i ét med en krummet parérplade. Sidstnævnte strækker sig som en lille, aftrappet tunge et stykke ned på hver side af klingen. Der er tale om en reminiscens af den metal-parérplade, som på de lidt ældre dolktyper beskytter det helt af træ forarbejdede nyredolkfæste. (Jfr. fig. 6). Som nævnt er hele fæstets nedre parti støbt i bronze. Døllen er hulstøbt som et

rør, men »nyrerne« er massive, og der er i denne del kun udsparet et rektangulært hul, som giver plads for klingens angel. Dekorationen er dels plastisk, -dels ciseleret. Omkring døllens øvre del løber en i støbningen frembragt vulst, som ved hjælp af indgraverede skråstreger får karakteren af en lille tovrans. Partiet herover har et cirkulært tværsnit og er dækket med ciseleringer. Under »tovkransen« har døllen et ottekantet tværsnit, som er fremkommet i støbningen, men derefter gjort skarpere ved tilfiling. Også her er overfladen dækket af graveret ornamentik, i form nærmest som kantede bånd. På kat. nr. 1, 3, 4, 7 og 10 er den øverste del af døllen over »tovkransen« en smule længere end på de øvrige eksemplarer, men ser man bort fra denne detalje, er alle stykkerne i form og udsmykning så ensartede, at de må være fremstillet af samme håndværker, eller ihvertfald stamme fra samme værksted.

Kun et af stykkerne, kat. nr. 10, falder en smule ved siden af de øvrige (fig. 5). Form, størrelse og teknik er ganske den samme som ovenfor beskrevet, men ciseleringerne mangler næsten helt. Døllens ottekantede parti står støbefrisk med grater og filespor, men uden udsmykning. Kun øverst på døllens rundede del er der på et lille parti påbegyndt en graving af det sædvanlige båndornament, men arbejdet er hurtigt opgivet, måske fordi kanten af støbegodset er brudt itu. Støbekernen er under støbningsprocessen blevet forskubbet og har givet døllen ujævn godstykelse. Hertil kommer, at overfladen flere steder er fuld af støbekratere, der ganske vist er søgt udjævnet ved filens hjælp, men kun med meget ringe resultat. Man må uvilkårligt rejse spørgsmålet, om dette halvfærdige arbejde, der nærmest ligner vraggods fra bronzestøberens værksted, nogensinde har udgjort en del af et dolkfæste, eller om det straks er fundet for ringe og havnet i brokkassen. Det er naturligvis et spørgsmål, som ikke kan besvares med fuld sikkerhed. Det lille brud ved døllens overkant *kan* være af

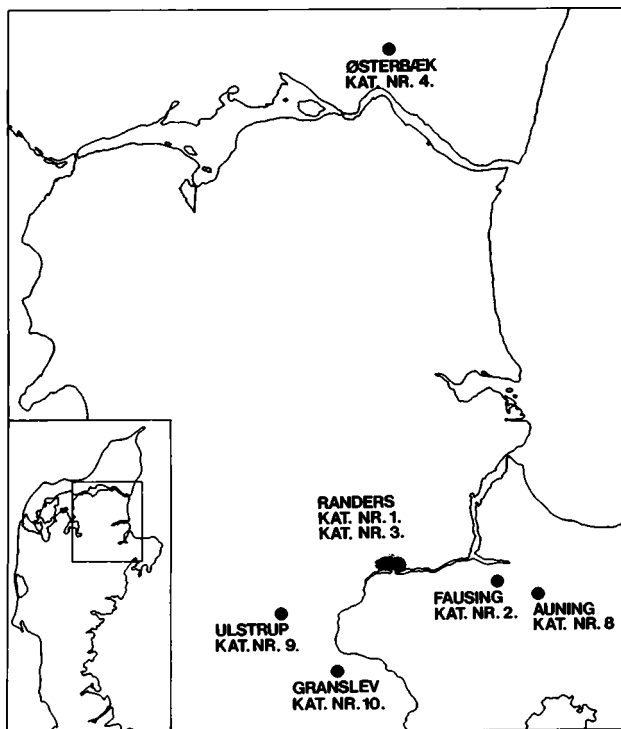

Fig. 7. En sværdfeger i sit værksted, her beskæftiget med at sætte fæste på en dolktype, som kan have nogen lighed med de her behandlede. Illustration i Mendelsches Brüderbuch, Nürnberg i beg. af 1500-årene.

nyere dato, og der er i og for sig intet teknisk i vejen for, at »nyrepartiet« kan have siddet på en dolk. Udseendet må dog i så fald have gjort den til en sekundavare, forhandlet til stærkt reduceret pris.

Vælger man at opfatte døllen som et kasseret halvfabrikata, får dette som konsekvens, at produktionen af ikke blot denne dölle, men af hele gruppen, må have fundet sted i nærheden af den lokalitet, hvor dette stykke er fundet. Ifølge inventarprotokollen i Kulturhistorisk Museum i Randers skal dette fund-

Fig. 8. Kortet angiver fundstedet for de her omtalte dolke i de 7 tilfælde, hvor dette kendes med sikkerhed.

HYRLEDOLKE: FUNDSTEDER.
KAT. MUS. II AFB 11-1-16
ELISABETH AND SOGSGAARD

sted søges i Knudstrup by, Granslev sogn, Houlbjerg herred, Viborg amt. Der er så vidt vides ikke på dette sted fundet andet, som kunne tyde på en bronzestøbers - eller i dette tilfælde lidt mere specielt - en sværdfegers virksomhed. På baggrund af kendskabet til organisationen af det middelalderlige håndværkssvæsen i almindelighed, kan man imidlertid ikke forvente, at sværdfegerens erhverv har været drevet som et landsbyhåndværk. Og alene ensartetheden og kvaliteten af de øvrige dolke godtgør, at det virkelig er en veludannet og professionel håndværker, der står bag. Den mest sandsynlige tolkning af bronzedøllen fra Granslev er da nok, at den trods sit mislykkede ydre og halvfærdige karakter alligevel har udgjort en del af et brugbart dolkfæste.

Denne opfattelse betyder dog ingenlunde, at man hermed må opgive tanken om, at disse dolke kunne være fremstillet i Danmark. Her må det for det første erindres, at der ikke er fundet direkte paralleller til denne dolktype udenfor landets grænser. Men for det andet giver netop Granslevdøllen anledning til at spørge, om en international våbenhandler overhovedet kunne tænkes at finde det umagen værd at fragte et så ringe stykke den lange vej fra de områder, der traditionelt sættes i forbindelse med fremstillingen af dolke med bronze-dele, nemlig Nordtyskland og Flandern. Var det trods alt ikke mere sandsynligt, om en sekundavare fandt vej til markedet nærmere sit produktionssted?

Den geografiske fordeling af dolkenes fundsteder må imidlertid være det vigtigste holdepunkt, når det gælder om at indkredse produktionsstedet. Og her synes der virkelig at tegne sig et klart billede. (Jfr. fig. 8). To af dolkene - kat. nr. 1 og 3 - er begge fundet i Randers by, den ene i Gudenåen nær ved Randers Bro, den anden i Lille Voldgade. Men yderligere 4 (eller 5?) stykker stammer fra egnen omkring Randers. Døllen fra Granslev (kat. nr. 10) er allerede

omtalt, men hertil kommer dolken, kat. nr. 2, der er fundet ved Viballegård syd for Fausing. Døllen, kat. nr. 8, er fundet på en mark i Auning, og endelig er den nu forsvundne dolk, kat. nr. 9, fundet ved tørveskæring i Ulstrup by i Sønder Vinge sogn. Muligvis skal man hertil lægge kat.nr. 6, der ganske vist er uden sikkert fundsted, men beror i Kulturhistorisk Museum i Randers. En dolk, kat. nr. 4, er et jordfund fra nabostiftet. Den stammer fra Østerbæk i Hammer sogn (Ålborg amt). Kat. nr. 5 er uden sikkert fundsted, men opbevares i Ålborg Historiske Museum og kan altså stamme fra egnen. Kun når det gælder døllen, kat. nr. 7, står vi på helt bar bund m.h.t. fundstedet. Materialet er dog stort nok. Som centrum i fundudbredelsen ligger Randers, og det er i denne by, vi må forestille os, at sværdfejerer har haft sit værksted. Herfra har han forsynet omegnen med sine nyredolke, og et par stykker af dem er endog havnet »nordenfjords«.

Spørgsmålet om dolkenes datering har endnu ikke været berørt. Som type betragtet har nyredolken en meget lang levetid. De ældste afbildninger stammer fra tiden omkring 1300, og de yngste eksemplarer må være fremstillet ved midten af 1500-årene (7). Men hvor omtrent i denne 250-års periode skal »Randersdolkene« placeres? Fundomstændighederne giver ikke i et eneste tilfælde holdepunkter for en arkæologisk datering. Velsagtens efter stilmæssige kriterier har Ada Bruhn Hoffmeyer i forbindelse med omtalen af den dolk, der her er behandlet som kat. nr. 1, foreslået en datering til begyndelsen af 1400-årene (8). Denne datering synes umiddelbart for tidlig. De små, degenererede »nyrer« og den skiveformede knap, der peger hen på den senere så karakteristiske *landsknægtdolk*, må placere vore dolke i nyredolkens senere periode.

Et »støttefund« til dolken fra Viballegård (kat. nr. 2) er med til at slå denne sene datering fast. Sammen med dolken blev der fastsiddende i resterne af et ske-

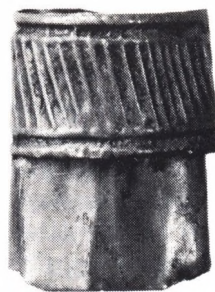

Fig. 9. Den lille jernkniv med skaft af ornamenteret messingblik er fundet fastsiddende i skedebeslaget sammen med kat.nr. 2, og viser, at disse dolke har været anvendt som jagtvåben, ligesom fig. 6. (Lennart Larsen fot.)

2a

debeslag af messingblik fundet en 16,5 cm lang, énægget jernkniv (fig. 9). I skedebeslaget, der er udstyret med et presset stregornament, har der været plads til endnu et redskab, formentlig en pren. Det er dette tilbehør, der godtgør, at der må være tale om jagtvåben. Den lille kniv har et 7,3 cm langt skaft, hvorpå der er nittet to hvælvede messingblik-plader, ligeledes med et presset ornament. I dette tilfælde er der tale om et udpræget renaissanceornament, nemlig en akanthus-montant med et vaseformet led. Ville man forsøge en datering af dolkene ud fra dette ornament ved sammenligning med andet dansk materiale - f.eks. træskærerarbejder, hvor akanthusen optræder overordentlig hyppigt - ville denne datering næppe kunne sættes tidligere end ca. 1560-70. Med hensyn til våben gælder imidlertid ganske særlige forhold. Bortset fra klædedragten var intet andet så påvirkeligt af de internationale modestrømninger som netop våben. Det var statussymboler, og de, som havde råd, anskaffede sig altid våben i den nyeste smag. Tidens bedste kunstnere gav sig af med at fremstille udkast til sværdfæster, dolke og skeder. Den kendte maler Hans Holbein den Yngre var blot én af dem. En del af hans forslag blev realiseret, og kan nu ses i flere europæiske våbensamlinger (9). Så tidligt som 1529 finder man akanthus-montanten i Holbeins udkast. Vi kan antage, at der er gået nogen tid, inden den provinsielle sværdfeger i Randers har tillempt den nye stil. Men at det næppe har været med mere end et tiårs forsinkelse, må vel anses for sandsynligt.

Katalog

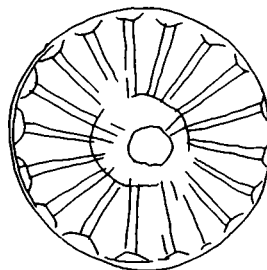
Katalog nr. 1

Velbevaret nyredolk, skæftets trædel dog en moderne rekonstruktion. Klingen er enægget med fortykket, tresidet od. Graveringer på såvel dølle som den skiveformede knap. (se tegn.)

Total længde: 29,1 cm, heraf klingen: 19,5 cm. Døllens længde: 4,5 cm.

Fundet i Gudenåen nær Randers Bro.

Købstadsmuseet »Den gamle By«, inv.nr. 2420.

Katalog nr. 2

Velbevaret nyredolk, skæftets originale trædel til-dannet af rodtræ. Klingen er enægget med fortykket, tresidet od. Graveringer på såvel dølle som den skiveformede knap. (se tegn.)

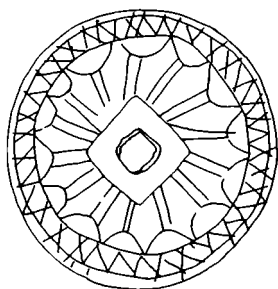
Total længde: 26,5 cm, heraf klingen: 17,3 cm. Døllens længde: 3,7 cm.

Fundet sammen med katalog nr. 2a i en tørvemose ved Viblegård, Fausing sogn, Sønderhald herred, Randers amt.

Nationalmuseets 2. afdeling, inv. nr. 18134.

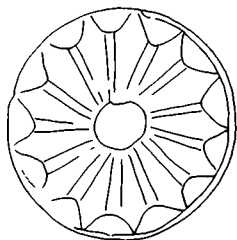
Katalog nr. 2a

Enægget jernkniv med pånittet skaft af messingblik, hvorpå pressede renaissanceornamenter. På klingens ene side et smedestempel indlagt med messing. (se tegn.)

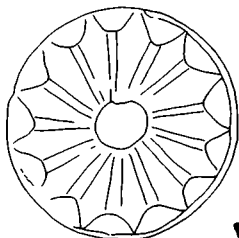

I

Totallængde: 16,5 cm, heraf klingen: 9,2 cm.
Fundet sammesteds som katalog nr. 2. Ved fremdragelsen sad kniven fastgjort i resterne af et skedebe-
slag (jfr. fig. 9). Beslaget består af en 3,9 cm bred
strimmel messingblik med presset stregornament,
som har været bukket omkring skedens øverste del,
og sammenloddet på dennes bagside.
Nationalmuseets 2. afdeling, inv. nr. 18135.

V

V

Katalog nr. 3

Velbevaret nyredolk, skæftets originale trædel til-
dannet af rodtræ. Klingen er enægget med fortykket,
tresidet od. Graveringer på såvel dølle som den skive-
formede knap. (se tegn.) På klingens ene side et sme-
destempel. (se tegn.)

Totallængde: 29,2 cm, heraf klingen: 18,9 cm. Døl-
lens længde: 4,2 cm.

»Fundet ved kloakudgravning i Lille Voldgade ud-
for Amtsavisens bygning (Randers) c. 1,5 m nede
over en gammel vejbanek«.

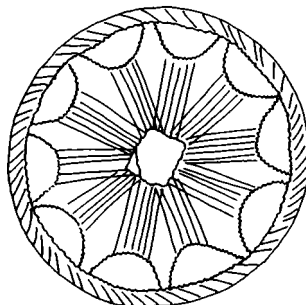
Kulturhistorisk Museum i Randers, inv.nr. 3840.

Katalog nr. 4

Nyredolk, skæftets trædel moderne rekonstruktion.
Klingen er stærkt forrustet, men ses dog at have væ-
ret enægget. Graveringer på såvel dølle som den ski-
veformede knap. (se tegn.)

Totallængde: 24 cm, heraf klingefragmentet: 14,5
cm. Døllens længde: 4,6 cm.

Fundet 9" under jorden på en hedestrækning ved
Østerbæk i Hammer sogn, Kær herred, Ålborg amt.
Nationalmuseets 2. afdeling, inv.nr. 20158.

Katalog nr. 5

Fragment af nyredolk. Bortset fra døllen er kun en
del af den enæggede klinge og angelen bevaret. Døl-
lens graveringer er meget nedslidte.

Totallængde: 24,3 cm, heraf klingefragmentet: 17,5
cm. Døllens længde: 4,0 cm.

Erhvervet gennem en omrejsende opkøber. Fundste-
det ukendt.

Ålborg Historiske Museum, inv. nr. 6596.

Katalog nr. 6

Fragment af nyredolk. Bortset fra døllen er kun en
del af den enæggede klinge og angelen bevaret. Døl-
len har graveringer.

Totallængde: 15,2 cm, heraf klingefragmentet: 6,2
cm. Døllens længde: 3,8 cm.

Fundstedet ukendt.

Kulturhistorisk Museum i Randers, inv.nr. 57:72.

Katalog nr. 7

Dølle fra nyredolk. Graveringerne er stærkt nedslidte. Længde: 4,7 cm.

Indkommet til museet i 1841 fra den Lassenske samling uden fundoplysninger.

Nationalmuseets 2. afdeling, inv.nr. 6140.

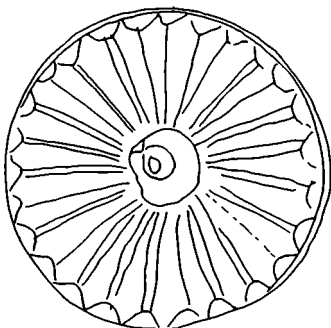
Katalog nr. 8

Dølle fra nyredolk. Var ved ankomsten til museet i 1863 ledsaget af en stærkt forrustet, enægget klinge, som nu er gået tabt. Døllen har graveringer.

Længde: 3,8 cm.

Fundet på Auning Mark, Auning sogn, Sønderhald herred, Randers amt.

Nationalmuseets 2. afdeling, inv.nr. 21369.

Katalog nr. 9

Velbevaret nyredolk, skæftets originale trædel er til-dannet af rodtræ. Den noget forrustede klinge er enægget med fortykket, tresidet od. Graveringer på såvel dølle som den skiveformede knap. (se tegn.) Dolken er fotograferet efter endt konservering på Nationalmuseet i 1942 før afsendelsen til Kulturhistorisk Museum i Randers. Hertil synes den aldrig at være ankommet, og det kan ikke udelukkes, at dolken er gået tabt i krigens urolige år.

Fundet ved tørveskæring i Ulstrup by, Sønder Vinge sogn, Middelsom herred, Viborg amt.

Katalog nr. 10

Dølle fra nyredolk. Godstykkelsen meget ujævn og overfladen præget af talrige støbekratere. Døllen er helt uden graveringer, bortset fra et lille parti ved den itubrudte rand over »tovkransen«. Længde: 4,5 cm.

Fundet ved pløjning på en mark i Knudstrup by, Granslev sogn, Houlbjerg herred, Viborg amt.

Kulturhistorisk Museum i Randers, inv.nr. 3361.

Noter

1. *Ada Bruhn Hoffmeyer*: Artiklen: Dolk i Kulturhistorisk Lexicon for nordisk middelalder.
2. *Bashford Dean*: Catalogue of European Daggers. (The Metropolitan Museum of Art) New York, 1929.
3. *G. Francis Laking*: A Record of European Armour and Arms. London 1920.
4. *Ada Bruhn Hoffmeyer*: Middelalderens Tveæggede Sværd, I-II. København 1954.
5. *Ada Bruhn Hoffmeyer*: Glimt af Dolkens Historie. Købstadsmuseet »Den Gamle By«, Årbog 1950, p. 15-46. Endvidere artiklen: Dolk i Kulturhistorisk Lexicon.
6. *Konrad Ullmann*: Dolchmesser, Dolche und Kurzwehren des 15. und 16. Jahrhunderts im Kern-Raum der Hanse. Waffen- und Kostümkunde 1961, Heft 1, p. 1-13 og Heft 2, p. 114-127.
7. *Heribert Seitz*: Blankwaffen I, p. 210. Braunschweig 1965.
8. *Ada Bruhn Hoffmeyer*: I den o.f. citerede artikel: Glimt af Dolkens Historie, p. 24, fig. 10.
9. *G. F. Laking*: anf.arb. p. 57-59, fig. 838A.

For værdifuld hjælp og stor imødekommenhed i forbindelse med udarbejdelsen af denne artikel takker jeg: Museumsinspektør Kay S. Nielsen (Tøjhusmuseet), Museumsinspektør Ebbe Johansen Købstadsmuseet, »Den gamle by«, Museumsinspektør Bjørn Stürup (Kulturhistorisk Museum i Randers), Museumsinspektør Jan Koch (Ålborg Historiske Museum), Stud.mag.'erne Jens Velle og Marianne Ritzau. Endelig en varm tak til arkitektstuderende Elisabeth Aino Sjöberg, der har udført alle tegningerne.